

JUHÁSZ FERENC

A REMÉNYSÉG IRODALMA

Irodalomtörténész nem vagyok, se bírálója az irodalomnak, egyetemes összegezéssel nem szólhatok hát e harminc esztendő irodalmáról, szólva csak a magyar irodalomról, hiszen irodalom-tudományi szakkönyvek tiszte ez, nem az enyém, a költőé. Ha szólhatok, hát egyetemes szívvel, egyetemes akaratral, költőként, magyarként. Mert hiszen mi vagyok én? Ki vagyok én? Csak költő, költő, egyszerűen, magyar költő, aki éppen e harminc év teremtésében, tombolásában, tébolyában, gyönyörűségében és sokszori gyászában próbálta és akarta megvalósítani önmagát, s önmagában a történelmet, (a történelem múlandó és foszlandó tűz-tombolását a múlt-időben, s a jelenkori-történelem konok és üvöltve-tápláló lángjait) s a tudat történelmét önmagában, önmagával. Ha másképp mondom: hát a tudatosodás történelmének rács-szövetét rajzolva a papírra, a reménykedő és makacs tiszta tiszta lapokra, a fehér papír-térre, hogy a reménység hite vagy a megvalósulás hit-reménysége megtörténjen: velem, általam is, szavaimmal és reménykedő hitemmel. S ezt tette minden társam e harminc esztendőben, a maga virágzó vagy esendőbb teremtés-indulatával, tollával tehát, jött akárhonnán is, az idő-történelem üszkös mélyeiből tántorogva elő gyászfüstös szívvel, vagy tétován ácsorogva a történelem-idő fölvirágozott Emberség-Kapuja előtt, mert a Kaput beragyogva életével fény és titok lövődött a belépni-akaró, az oda belépni-készülő múlt-idővel véres és múlt-idővel ködlepedékes arcára; vagy jött virágos tavasz-ágot tűzve ifjú szívébe, boldog forradalmi csikótombolással, piros tavasz csikó-táncsal, még csikó-fiatalon énekelve, meg-megkormosodó csikó-csengő hanggal, jött esőben, tűzben, hózivatarban énekelve, hogy most már végre legyen, legyen ő is, s vele az az új történelem, vele, általa, benne a Történelem Új Jelene. Mert hiszen mi akkor voltunk: fiatalok! Húsz-évesek is alig. Szinte kamaszok még, s velünk is, mert bennünk is kezdődött az Új Történelem. Az az Új Történelem: amely reménységre és dacia biztatott, a bátor kimondásra és a tiszta akaratra, még azokban a korhadékonyabb és mállékonyabb esztendőkben is, amikor azt hittük, mert hiszen hihettük hőkent fehér szívvel és verejtékesre-sápadt tudattal, hogy a Kor Kegyetlen és Véres Temelőjébe, Jelenkorunk dögleheletű, tátott-szajúregű Temetőkertjébe fullad minden hitünk és reményünk mindene, akaratunk tisztasága és történelmi megvalósulni-akarásunk tudatos forradalma. Dehát énekeltünk akkor is, a rendeltetés szerint, mert elrendelés az ének, a tudat, a szív, az eszmélkedés, a bátorság, az akarat pontos elrendelése, énekeltük elfehéredett vagy riadtabb árnyékú hangon, vagy vérző dacos diadallal, hogy a forradalom: az forradalom, rácsrendszerének elemi kristálytörvényei szerint, a kristályatomok elrendeződésének elemi kristályszerkezet-léttörvényei szerint, igen, énekeltük dacosan és büszkén, hogy a forradalom az forradalom (és az minden vérzésében csak tiszta lehet és szabad hogy legyen!), hogy a hit az hit, a megmaradás az megmaradás, a halál az halál! Mert ez a törvény! Nem a mi törvényünk, de a lét és a megmaradás, igen, a Lét és a Megmaradás és a Folytathatóság egyetlen törvénye! Ezért mondanám, ezért mondom a Reménység Irodalmának: a mi új történelmünk harminc évének igazi irodalmát, mert ez az irodalom: alakja, formája, kötése, megvalósulás-akarata lett és volt bármilyen módszerű és természetű, reménykedő és hívő irodalom a cselekvésben! Mondottam és írtam már sokszor, mondom hát újra (nem szégyellve az ismétlés folyamatos gyönyörét!), hogy a művészet, így az irodalom: cselekvés az akaratban vagy akarat a cselekvésben, tehát a Lét (történelem, tudat, jelenség, képzelet, mámor) Dolgaiba való akaratos cselekvő beavatkozás! A megváltoztatni-akarás varázs-hite. A mi jobbik irodalmunk (prózában, versben, tanulmány-gondolkodásban) mindig hívő és reménykedő irodalom volt (így kötötte új gyökérzetét,

amelyből fölcúcsosodó törzsének szív-alakú égő lombkoronája boldog tápláló nedveit szívta, mint csecsszopó a dagadt, érett anyaemlőt, így kötötte jelenkorának múltjába, mert hiszen minden múlt a jelen jövője is!, így kötötte új gyökerzetének csikó-fiatal érrendszerét az elmúlt évszázadok magyar irodalmának rothadhatatlan szent hívő hümuszába, eleven hívő és reménykedő állandóságába), mondom megint: reménykedő és hívő-irodalom! Mert igazi irodalmunk (a léte forradalmában és lényege töprengő forradalmával, vagy tűnődő gyötrelmeivel és mélabús gyöttréseiiben komor, foszlott, gyászos, bizakodó és csillagként-robbanó évszázadaink, történelmi évszázadaink, évszázadok-történelmünk költészete, prózája és tanulmány-irodalma is) mindig hitt az élet értelmében! Hitt mindig a jövő értelmében és bizalmában! Hitt mindig abban: hogy nem fölösleges az élet, hogy az ember-élet: szívünk élete, tudatunk és értelmünk élete, szerelmünk és halálunk élete a folytathatóság és virágzó folytonosság dühödő szép törvényei szerint történik, és tagadta örjöngve, lángolva és lobogva a céltalanságot, a reménytelenséget, a hittelenséget, a rossz dekadenciát (nem Ady Endre jövőt-váró, forradalmat-áhitó gyönyörű feketevéres dekadenciáját, amely volt maga az élet, a forradalom, az emberebb jövő!), az önmagába-fült kételyt, az elhúzóds, az elvonulás, a létből-kivonulás hányadék-szövetét! De mindig hitt a jóért-cselekvés egyetemes és emberi értelmében. És hitt mindig a forradalomban. A Megváltó Forradalomban. Történelmi ifjúságunk arannyal és gyászszal zengő szájú énekei e hit állandóságának gyönyörű bizalmából születtek, e hit áhitatának rejtelméből fogantak: még a legnehezebb időkben is, az elválasztás, a széttörés, a cserepekre-törés halálfüstöt gőzölgő kezű, tévelygő irgalmatlanságának idejében is, nemhogy utolsó másfél évtizedünk szocializmusának teremthető és megvalósítható tevékeny idejében! Költő vagyok. Magyar költő. Ez anyanyelv boldog birtokosa és boldogtalan gyöttrődője, aki ez anyanyelv áldott szavaival akarja, ha tudja megvalósítani elmúlhatatlan élethitét, magyar költő, aki nemcsak éli (használja, bizalmában hiszi és esendő vagy hasznos szavaiban égeti, magává-égeti e nyelvet), de költő, magyar költő, aki teremti is, gyászatlan vagy korom-arcú szavaival, arany-árnyékú vagy gyémánt-szívlüktetésű szavaival teremti is e nyelv törekeny-tisztaságú, törekeny-törekeny, kék kék kristályág-szövevényét, aranypikkely-szívlombozatát! Költő vagyok, nem történelem az irodalomnak, ezért, hogy vallottam új irodalmunk (a régi szenvedés és szenvedély ölségéből is táplálkozó) hívő hitéről. Arról a hitről, amely áthatja, mint a rádium-sugárzás, e harminc év tékozló, boldog, dacos, dühös, ingerült, törekeny, bizó, bizalmatlan, kevély, tétova, őszi temető-füstös, tavaszi zöld csikó-szempillájú, zöld csikó-tekintetű, kőomlás-kudarcos, kegyelem-váró, a múltat a tudat kegyetlen lámpájával átvilágító, a történelem múlandó múlhatatlanságát szíve lüktetve-robbanó húsába szövő irodalmát! Ezért, hogy művek és nevek helyett azt a Szent Hitet mondtam ki most korall-törekeny, fehér és piros korall-érszövevényű szavaimmal, azt a Jövő-Hitét, amely e harminc év minden igazra-törekvő elméjének (aki az írás boldogan-áldatlan komoly tevékenységére toldott ki jajongva az Idő-Méhből) reménye és bizalma volt, marad és lesz mindig, ameddig lesz Idő és Történelem, amelyben szólhatunk, üszkös vagy virágzó szavakkal! Mert irodalmunk a reménység irodalma. A Jövő-Hitét! Amelyért élni érdemes egyedül! Élni! Élni! Élni! Mert e hit nélkül csak a Pusztulás Tébolya van és a Semmi Örökké Porló Gomolygó Feketesége.

ILLYÉS GYULA

AMI A PALACKBÓL MÉG KITELT

Nappal vitorlások suhannak a tavon.

Sötétedéskor, lassulóban és ott, ahol az égbojt elhajol — szinte a csillagok közé — villanylámpás hajók.

Aztán — a hold előtt már — búcsúmenetként, őszi felhők.

És már megint magam maradtam,

ülve köpenyben, dülve a hegyi ház falának.

Karcsúak voltak, dámaszerűek:
ünnepiek a vitorlások már pusztán haladtukkal is
(csipkeuszállyal, kígyómódra rándulóval) és — teremszerűen —
ünnepi ez az egész: — innen a hegyi kőasztal mellől —

ahogy a fák be és ki, sebbel-lobbal, az egyre tarkább köntösökben,
majd a megrakott, méltóságos szekerek; a rendre ideért
lengyel vadludak, finnországi fecskék!

Az évszakok hát elvonultak. Vonulnak valahol ma is szabály szerint.
Az emlékek afféle karavánok, mindettől szinte valóságosak,
ahogy im hozzák hozzám, azahogy viszik is jobbadán az árut,
rizsföldjeimről, fűszer-ültetvényeimről, —
gazdag vagyok és száműzött vagyok;
ajándékozok s koldulok, — várva, de mire is? — szigetemen!

Diákként ültem az imént, — hol is? Eső csupálta
az esti présházablakot, mely alig volt nagyobb,
mint a szőlőlevél, mely rárepült és rátapadt.
Kinéztem, kinézek újra-újra
hajókabinomból, mely vitt, visz, tőled és feléd:

Europe égalitaire, toi, ma mère adoptive!

MÉSZÖLY MIKLÓS

RIPORT

Gyilkos napsütés, körút
A tér fölött fekete transzparens: MAINAPIPARANCS
Csak egy úttestre gurult narancs világít a tölcser-zsivajban
Az autók kikerülnek
Gyermekkéz nem nyúl utána
Felbontatlanul hever

Allig begombolkozva nézzük

CSOÓRI SÁNDOR

ÉVFORDULÓ

Fordulj csak hátra: kevesen vagyunk,
akik hiszünk magunkban,
akiknek újján a szétmorzsoltt diólevél még zöld óceánok
színére emlékeztet.

Elmennek lassan a nagyfényű lámpák, akár a nagy öregek,
el a csillárok, fakul a haj, fakul a halántéksont
s egyre több vérfoltot öröklünk már a távozóktól.

De testedig és testemig almák világítanak egész évben —
Ha hanyattfekszél: lábad nagyujja még az égre mutat,
ha hanyattfekszem: fa, bokor és köröző vércse
szeretne férfi lenni.

LEVÉL TIHANYBÓL — KOSZTOLÁNYINAK

Az idő: lámpás est-idő; a színhely: íróasztalod; a moccsatlan lámpafény örökmúlása összefog és kihat a környező sötétből egyetlen kezét, egy évszázad öt tizedén át ez az öt csont-ág: tied, élő csontkosár-fonatod, a lámpa fényén forgatod, benne idegen csont-lelet, hajdankori hiénafog. Harmincötezer éve már, hogy a rághatatlant eszi, harmincötezer éve ép a zománca, gyökerei, harmincötezer éve zár egy félig-összezárhatót, harmincötezer éve tár egy már-sohase-nyithatót, villantja lámpafényedet, s hány millió izzó kiég, elgondolod! amíg e fog... s mikor már rég nem a tiéd, de most, most, most, most mintha a végtelen idő csont-nyoma lenne, önnön bizonylatod, hogy: „Így örökre! Így soha!” tagadhatatlan csonttömeg, harmincötezer év után, mindegy, miféle tűnt közeg, mindegy, mily állati magány, mindegy, elébeírhatod a „mindegy”-szót akárminek, mégse mindegy e csont-idő, mert mindenképp oly egy veled: Asztalodnál ülsz, lámpa ég, idegeid döbbenetét írod: harmincötezer év! — s a megszokott riadalom helyett újfajta rémület villan a zománc-szín lapon: hogy mulandóak se vagyunk! azok se vagyunk igazán, valamiféle anyagunk e halálra-szánt lét után megmarad így vagy úgy, közös halhatatlanság részleges ajándéka vár: jutalom? mely mindnyájunknak része lesz? melynek mindnyájan részei leszünk, a világegyetem följefejtetlen körkörös pályáin járunk jeltelen villódzva, hogy ha valaki épp ily irányokba tekint, ürügyei, alkalmi lehessünk, új szándékaink támadjanak... Támadjanak? Ez riaszt: ez a támadás megint, e sose nyugható, örökkön-kész feltámadás, ezért írod: Szörnyű, hogy elmúlunk, de még szörnyebb talán, hogy aztán is létezni kell, hogy sosincs végleg azután; hogy a „kilobbant sejtcsomók”, e végre szabadon henyélők, e felejtés-alakzatok még alakulnak, mint az élők; ahogy az a hiénafog, 1934-ben, a két év múlva már halott rá-gondoló élő eszében.

1975 száraz ősz-idején Tihanyból

írom e sorokat Neked, aki a lámpafényben, akkor — Csak folytatok egy mondatot, egy örök-befejezhetetlent, egy tollakról-leszáradót, mely mint ha a lábam alatt lent — Rovok bizonyos köröket, ahol jártál egykor, Tihanyban, óvatosan emelgetek egy pár cipőt, hogy ne zavarjam — Mint ha az avar-zördülés túlharsoghatná azt a csöndet, mely még előttem támad és ha összezáru, már mögöttem — „Futók között titkos megállók”: így vagytok nekünk ti, halottak, „Sötét vizekbe lassú halók”: egy se többé, mely félrefoghat — Újra-támadó gondolatjel, meghúzatlan párhuzamosság. Öröklét várhat így: hogy egyszer föloldják s újra egybemossák.